

УДК: 314.15(=163.41)(82)

323.1(=163.41):061(82)

Милеса Стефановић Бановић

Етнографски институт САНУ

Бранислав Пантовић

Етнографски институт САНУ

ДОМОВИНСКИ КЛУБОВИ И УДРУЖЕЊА НАШИХ ИСЕЉЕНИКА У АРГЕНТИНИ*

Апстракт: По доласку у Аргентину, још од прве половине 19. века, исељеници су се, као и у другим прекоморским земљама, окупљали и оснивали друштва и удружења, углавном на националној или завичајној основи. Програм и циљ свих друштава био је сличан: окупљање исељеника, њихова заштита, међусобна помоћ, одржавање комуникације са завичајем, очување свог језика и идентитета. У раду се бавимо формалним и неформалним облицима друштвеног организовања *наших* исељеника, као и стратегијама очувања културног наслеђа ове дијаспоре у Републици Аргентини. Поред историјског осврта и прегледа савремене ситуације, у раду ће бити представљен и део резултата теренског истраживања у Републици Аргентини, које је спроведено у периоду између 2011. и 2012. године, као и део резултата истраживања у архивима Министарства спољних послова Републике Србије и Архива Југославије.

Кључне речи: *домовински клубови и друштва, исељеници, Република Аргентина, културни идентитет*

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту „Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије. Израда мултимедијалног интернет-портала 'Појмовник српске културе'“ бр. 47016, које у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Увод

Истраживачи Етнографског института САНУ имали су прилику да током 2011. и 2012. године неколико пута бораве на терену у Републици Аргентини, прикупљајући грађу о исељеницима.¹ Спроведено је, такође, истраживање архивске грађе у вези са аргентинском дијаспором у архивима Министарства спољних послова Републике Србије и Архива Југославије. Том приликом аутори су се упознали са овом мало познатом емиграцијом, која до сада није довољно истраживана. То је пробудило истраживачко интересовање и жељу да се кроз различите научне студије, монографије и пројекте ова дијаспора, на што бољи начин, приближи јавности. Овим радом покушаћемо да представимо део тог истраживања који се односи на формалне и неформалне облике друштвеног организовања *наших* исељеника и њихову улогу у очувању културног наслеђа емиграната у Републици Аргентини.

* * *

У уводу желимо да скренемо пажњу на одређене специфичности с којима смо се срели током истраживања ове дијаспоре. Највећи изазов у бављењу овом темом, свакако је представљао недостатак литературе.² Стога смо се током нашег истраживања често ослањали на, за сада још недовољно искоришћену, поменућу архивску грађу, пре свега Архива Југославије и Архива Министарства спољних послова Републике Србије.

Други проблем представља чињеница да се подаци о исељеницима српског порекла у Аргентини до којих се може доћи у Амбасади Републике Србије у Буенос Аиресу већином заснивају на незваничним проценама. Наиме, архивска истраживања и постојећа литература показују да је тачан број *наших* исељеника у Аргентини, као и у другим прекоморским земљама, било тешко утврдити током свих фаза исељавања. Један од најважнијих разлога за то је чињеница да су усељеници често погрешно регистровани.³

¹ У склопу теме истраживања, обављено је и прелиминарно теренско истраживање. Њиме је, у току 2011. и 2012. године, обухваћено 37 испитаника из Буенос Аиреса, Росарија, Енсанаде, Мађагаја и Роке Саенс Пење. У фокусу истраживања су били ставови емиграната према традиционалном наслеђу, одржавању традиционалне обредне и религијске праксе, односу према матици, те облици друштвеног организовања у дијаспори, итд.

² Међу малобројним делима издвајају се монографија Љубомира Антића (Antić 1987), затим неколико радова Марије Црнић Пејовић о исељавању из Боке Которске, који су настали на основу грађе Архива у Херцег Новом, као и савремена студија Гордана Стојовића и Марјана Миљића (Stojović, Miljić 2012).

³ У првој фази исељавања, на пример, један број исељеника је наводио Аустрију, Мађарску или Турску као земљу порекла, па су према томе били и пописивани као Аустријанци, Мађари или Турци, и сл.

Проблем одређивања тачног броја потомака *наших* исељеника додатно отежава конфузија емиграната приликом изјашњавања етничког идентитета. Разлог за овакав однос према идентитету свакако можемо наћи како у ранијим, тако и у савременим историјско-политичким околностима. Данас је ова појава посебно карактеристична за исељенике српског и црногорског порекла који потичу с простора данашње Црне Горе. У савременом контексту важан утицај на недоумице по питању идентитета имала су дешавања након распада бивше Југославије, односно разилажења државне заједнице Србије и Црне Горе. Ово се може објаснити и чињеницом да је осећај југословенства, односно припадништва српско-црногорској дијаспори, и даље присутан код великог броја потомака исељеника, о чему ће касније још бити речи.

Овај проблем се одражавао током разговора са исељеницима, када се показало да испитаници најчешће нису у могућности или нерадо дефинишу свој етнички идентитет, па за своје порекло, језик и културу, као и заједницу велики број њих користи термин *наши*: „Ми смо наши“, „Он је наш“ или „Причамо наш језик“. Имајући у виду осетљивост овог питања, одлучили смо да усвојимо одредницу *наши*, коју смо користили у ранијим истраживањима дијаспоре у Аргентини, а користићемо је и даље у тексту.⁴ У раду ћемо покушати да сагледамо ову проблематику из новог угла, посматрајући улогу домовинских клубова у друштвеном животу исељеника.

Кратак историјски осврт

Сматра се да је исељавање с југословенских територија у прекоморске земље почело још у 18. веку. Ипак, тек од краја 19. века постоје званична писана документа о стварању првих колонија у Аргентини које формирају придошлице с територија тадашњих балканских држава⁵ (Dahl, 1974). Наиме, масовније миграције у Аргентину и друге земље Јужне Америке додатно су интензивирани након што су САД увеле годишње квоте за имигранте; улазак у Аргентину постао је лакши, првенствено због недостатка радне снаге и ненасељености територије у унутрашњости. Осим тога, држава је

⁴ Исту одредницу аутори овог рада користили су и у претходним радовима (Пантовић, Стефановић-Бановић 2012; Стефановић-Бановић, Пантовић 2013).

⁵ Све док нису окончани грађански сукоби 1853. године, када је донет устав који је подстакао усељавање, Аргентина је била нестабилна за досељавање и није било статистички значајног прилива нових житеља. На првом националном попису 1869. године констатовано је да земља има нешто више од 1.800.000 становника, да би се у наредних 15 година овај број удвостручио, и то углавном захваљујући досељеницима. Данас у Аргентини живе припадници разних етничких и расних група, при чему највећи број њих потиче из европских земаља, пре свега Италије и Шпаније. Видети више на: <http://serbiosunidos.com/sr/>.

плаћала путне трошкове унутар земље, давала повољне зајмове и јефтино пољопривредно земљиште (Антић 1987: 12).

Исељавање са ових простора у прекоморске земље најчешће се посматра као процес који се одвијао у четири фазе. Прва фаза почиње средином 19. века и завршава се крајем Првог светског рата. Друга обухвата период између два светска рата. Трећу чини Други светски рат и послератне године. Четврта фаза почиње крајем педесетих година 20. века и траје све до данас (Лукић-Крстановић 1992: 26–30).

Најмасовнија исељавања са јужнословенских простора у прекоморске земље, односно у Аргентину, догодила су се у првој и другој фази, док касније њихов интензитет опада. Први исељеници били су морнари из Боке Которске и Дубровника. Под њиховим утицајем почиње исељавање из Далмације, а затим и из суседних области – Лике, Црне Горе и Херцеговине; нешто касније крећу исељавања из Босне и Војводине, а потом и из Србије и Македоније (Слијепчевић 1917: 14). Разлози и околности исељавања с различитих подручја свакако имају неке временске и просторне специфичности, али се ипак може рећи да су основни узроци велике већине миграција били пре свега економске и, у нешто мањем броју, политичке природе.⁶

Аргентински имиграциони закони нису захтевали писменост, па је већина усељеника била неписмена или полуписмена. Ипак, многи су настојали да школују своју децу, због чега су уживали углед код локалног становништва. Са образовањем је дошла и опасност од асимилације, па су у настојању да сачувају матерњи језик и културу исељеници оснивали народне школе и домовинска удружења (Антић 1987: 24–25).⁷ Данас, *наше* исељенике у Аргентини највећим делом чине потомци ранијих генерација исељеника и исељеници који су дошли после Другог светског рата. Знатно мањи део представљају емигранти с краја 20. века, и они су у већини високо образовани.⁸ Такође, у последњих неколико година примећена је тенденција досељавања због склапања бракова између грађана Србије и Аргентине, при чему већину ових емиграната чине жене.

Као што је већ поменуто, сматра се да *наша* дијаспора у Аргентини броји око 30.000 исељеника, пореклом најчешће с простора данашње Црне Горе и Хрватске, а мањи број потиче с простора данашње Србије и Босне и Херцеговине. Потомци емиграната живе у различитим крајевима Аргентине, али их је највише у провинцијама Тако, Буенос Аирес и Санта Фе. Потребно је напоменути да језик предака говори и пише још само мали број исељеника, и то углавном у колонијама. Сматра се да њихов укупан број не прелази 200 (Стојковић 2012: 144). Највећи број *наших* људи, њих око 10.000,

⁶ Један од разлога за исељавање у прекоморске земље у првим фазама била је и жеља да се побегне од трогодишње војне обавезе у аустроугарској војсци.

⁷ Детаљније о историјским околностима исељавања видети: Стефановић-Бановић, Пантовић 2013.

⁸ Према подацима добијеним 2011. године од амбасадорке републике Србије у Буенос Аиресу, Гордане Видовић, којој се овом приликом још једном захваљујемо на помоћи.

живи у северној аргентинској провинцији Тако (*Chaco*), где се некада налазила највећа колонија досељеника из Црне Горе, Ла Монтенегрина.

Почеци дипломатских односа

Да би се боље разумео живот исељеника и облици њиховог организовања треба имати у виду развој дипломатских односа Аргентине и Србије, односно Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (КСХС) и потом СФР Југославије.⁹ У првој фази исељавања дијаспора у Јужној Америци била је прилично запостављена од матичне државе. Разлози за слабе дипломатске односе и културну размену са земљама Јужне Америке свакако се могу објаснити и чињеницом да су политички и економски односи с географски веома удаљеним земљама били недовољно развијени, што је, уосталом, и до данас остало прилично непромењено. На то је вероватно утицала и чињеница да је Краљевина СХС у то време имала европоцентрично схватање међународних односа, по којем је само оно што се дешавало у Европи било од приоритетног значаја, а само су још САД и Јапан третирани на сличан начин (Крејић 2006: 82).

Крејић наводи да су за време Првог светског рата, колоније досељеника јужнословенског порекла из Аустроугарске и Црне Горе – међу којима је било највише Хрвата, а знатно мање Црногораца, Срба и Словенаца – економски ојачале и почеле да пружају значајну материјалну подршку борби за стварање југословенске државе преко организације Југословенска народна одбрана, а посредством Југословенског одбора у Лондону. Тада је појачан и интерес државе за то да се успоставе, односно интензивирају дипломатски односи с јужноамеричким континентом (Крејић 2006: 82). Међутим, једини резултат дипломатских активности биле су посете дипломатских мисија и отварање почасног конзулата у Валпараису (Чиле).¹⁰ По завршетку рата, када су држављани јужнословенског порекла из Аустроугарске и Црне Горе постали држављани Краљевине СХС, постојање почасног конзулата је било крајње недовољно да задовољи потребе исељеника расутих на огромном пространству континента. Због тога је новооснована држава у јулу 1920. године донела одлуку да се отвори Генерални конзулат у Буенос Аиресу, који је почео с радом 1922, а 1928. године је претворен

⁹ Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца 1918–1929, Краљевина Југославија 1929–1943, Демократска Федеративна Југославија 1943–1946, Федеративна Народна Република Југославија 1946–1963, Социјалистичка Федеративна Република Југославија 1963–1992. године.

¹⁰ Ни уз помоћ архивске грађе нисмо били у могућности да тачно одредимо када је званично почео с радом конзулат у Валпараису, али постоји кореспонденција из 1919. године између почасног конзула и амбасаде у САД.

у посланство.¹¹ Крејић наводи занимљив податак да, иако је то тада било једино званично дипломатско представништво Краљевине СХС и касније Краљевине Југославије у целој Јужној Америци, у Аргентини је једно време постојао и Генерални конзулат Краљевине Црне Горе,¹² који је спорадично издавао пасоше, иако није имао ту надлежност од КСХС (Крејић 2006: 85).

Посланство је своје активности међу исељеништвом усмеравало ка заступању и ширењу југословенске идеје на идеолошком плану, и ка заштити и афирмацији заједничке државе на политичком плану, и то: организовањем културно-образовних активности и школске наставе, набавком књига на матерњем језику, одржавањем уметничких представа, давањем новчане помоћи, и на разне друге начине (Исаиловић 2000: 75). Између осталог, вршена је културно-просветно-национална, економска и туристичка пропаганда усмерена ка генерацијама рођеним у Јужној Америци, која је за циљ имала неговање патриотских осећања, али и прилив средстава из дијаспоре (Бојић 2008: 115).¹³

Спорадично су деловале школе које је директно финансирала влада КСХС или влада Југославије. Држава је слала учбенике и наставнике, који су обилазили аргентинске провинције и оснивали одељења у местима у којима је то било потребно. Подучавали су историју, географију и српскохрватски језик и културу. Значајна је грађа Југословенског архива, у коме постоје информације о исељеничкој штампи, њеној идеолошкој и политичкој оријентацији, начину финансирања, и другом.

Данас Република Аргентина има амбасаду у Београду, а Република Србија, поред амбасаде у Буенос Аиресу, има три почасна конзулата у Кордоби, Ђаку и Провинцији Буенос Аирес. Према подацима званичног сајта Министарства спољних послова Републике Србије, последњих неколико година повећан је број узajамних посета представника влада двеју земаља и ради се на учвршћивању односа, при чему се посебно истиче важност чињенице да Република Аргентина није признала независност Косова и Метохије.¹⁴

¹¹ Занимљиво је, међутим, да су многи имигранти и након оснивања Краљевине СХС, најчешће због неупућености у поменуте политичке промене у матици, и даље наводили друге земље порекла.

¹² Овај податак је пронађен у Архиву Југославије, фонд бр. 765, фасцикла 2, описна јединица 9-2.

¹³ У вези с тим, напомиње се да се културно-просветна пропаганда користила да би се усадила љубав према *нашим* културним тековинама и историјској прошлости. Туристичка пропаганда водила је ка упливу новца у земљу и упознавању с домовином (Бојић 2008: 115).

¹⁴ Погледати више на: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php>

Оснивање домовинских клубова и друштвени живот исељеника

Да би се свест о етничкој припадности одржала у дужем временском периоду, она мора да се везује за неке културне елементе, који у одговарајућим контекстима постају симболи етничке различитости. Осим тога, постојање мреже сопствених институција, не само данас него и у прошлости, може се сматрати једним од кључних фактора опстанка мањинских група. Може се рећи да континуитет постојања и функционисања институција гарантује континуитет друштвеног живота групе и постојања њене унутрашње друштвене динамике¹⁵ (Прелић 2008: 366–368).

Истраживање друштвеног живота показало је да је ова теза примењива и на *нашу* дијаспору у Аргентини. Као и у другим прекоморским земљама, по доласку у Аргентину, исељеници су се окупљали и оснивали разна друштва и удружења, углавном на националној или завичајној основи. Према доступним подацима, тада већином није било строгих подела међу исељеницима, јер су до 1918. године код свих словенских народа под влашћу Аустроугарске постојале тежње ка самосталности и ослобађању. По стварању Краљевине Југославије, скоро сва друштва у називу су имала одредницу *југословенски*, иако је било и неколико оних која су задржала своја национална обележја (Црнић-Пејовић 2007: 177). Данас у Аргентини постоји неколико удружења која сва, сем културног центра „Никола Тесла“, у својим називима садрже одредницу која указује на југословенско опредељење, без обзира на националну припадност и државу порекла.¹⁶ Иако су имена тих удружења настала за време Југославије, теренско истраживање спроведено 2011. и 2012. године показало је да ова одредница у имену није остала само по инерцији, већ да она заиста одражава идеале чланова друштава, без обзира на њихову националну, а сада и државну припадност. То потврђује и податак да су исељеници, највећим делом пореклом из Црне Горе, у Венадо Туерту чак и своју црквену заједницу регистровали као „Југословенска црква Београдске патријаршије“, како се и данас зове.¹⁷

Програм и циљ свих друштава био је веома сличан: окупљање исељеника, њихова заштита, међусобна помоћ, одржавање комуникације са завичајем, очување језика и идентитета (Црнић-Пејовић 2007: 177). У наставку ћемо навести друштва која су и данас активна и која окупљају *наше* исељенике и њихове потомке. Најстарије друштво у којем су се окупљали *наши* исељеници настало је 1878. године, када се један број људи поре-

¹⁵ О прекоморским дијаспорама видети детаљније у: Лукић-Крстановић 1992, Павловић 1991.

¹⁶ Мисли се на државе бивше Југославије.

¹⁷ Видети више у саопштењу за јавност поводом реакција на посету митрополита Амфилохија Јужној Америци на сајту Митрополије црногорско-приморске: <http://www.mitropolija.me/?p=9891>.

клом из Аустроугарске окупио око заједничког удружења ради узајамне подршке и помоћи. Статут удружења Аустријско друштво узајамне помоћи (*Siciedad Aústriaca de Socorros Mutuos*) писали су: Сантос Ловровић (Santos Lovrović), Теодор Хагенбарт (Teodor Hagenbarth), Рудолф Друсковић (Rudolf Druskovic), Франциско Буцић (Francisco Bucic) и Карлос Швајцицер (Carlos Schweitzer). Касније се у раду удружења помињу и други исељеници: Николас Михановић (Nicolás Mihanovich), Хуан Пољанић (Juan Poljanic), др Елеодоро Дамјановић (Eleodoro Damjanovic), Херонимо Водановић (Gerónimo Vodanovic), итд. Ово друштво помагало је како исељенике у Аргентини тако и сународнике у матици. Један од примера је акција сакупљања помоћи за српско-црногорски Црвени крст, која је спроведена 8. новембра 1912. године.¹⁸

Године 1919. ово друштво је променило име у Југословенско друштво узајамне помоћи из Ла Боке (*Sociedad Yugoslava de Socorros Mutuos de la Boca*), да би се касније, 1988. године, спојило с друштвом Југословенски дом (*Hogar Yugoslavo de Dock Sud*) из Док Суда, при чему настаје ново друштво под именом Југословенско заједничко друштво „Наш дом“ (*Sociedad Mutual Yugoslava Naš Dom*). То је једино активно друштво данас, које окупља имигранте нашег порекла у граду Буенос Аиресу. Према подацима које смо добили од Амбасаде Републике Србије у Буенос Аиресу, чланови друштва веома су сложни и имају сопствене изворе прихода, који потичу од изнајмљивања једне од двеју зграда у власништву клуба и од чланарина. При друштву постоје и фолклорна и спортска секција. Чланови друштва сарађују са амбасадом и редовно се одазивају на позиве за културна и друга дешавања. Боравећи на терену, закључили смо да су чланови већином старије особе, припадници прве или друге генерације исељеника, као и да су њихова деца ретко укључена у рад удружења, због чега полако долази до осипања чланства и смањења активности друштва.

Једино друштво у Аргентини које нема одредницу *југословенски* јесте Културни центар „Никола Тесла“ из Буенос Аиреса, основано 2009. године као приватна економско-културна установа. У центру су се повремено одржавали курсеви српског језика. Оснивач центра је Љиљана Миловић, представница дијаспоре Латинске Америке у Савету дијаспоре и почасна конзулка Републике Србије у Провинцији Буенос Аирес.

У Провинцији Буенос Аирес данас има пет удружења која окупљају људе *нашег* порекла. Културни центар „Уједињени Словени“ (*Centro Cultural Eslavos Unidos*) налази се у граду Мар Дел Плата. Према наводима чланова друштва основано је 1993. године, под слоганом „сложни смо јер волимо мир“.¹⁹ Удружење има око 120 чланова, пореклом с простора свих бивших

¹⁸ Видети више детаља у гласнику друштва: *1878–1978 Centenario sociedad Yugoslava de Socorros Mutuos* стр. 1–2 (година и место издања нису наведени).

¹⁹ Видети више на: <http://circuloeslavo.blogspot.com.ar/2009/07/centro-cultural-eslavos-unidos-chile.html>

југословенских република. На терену смо из разговора с члановима клуба сазнали да они нису желели да се прикључе новоформљеним удружењима народа после распада Југославије, одржавајући идеју југословенства, иако су више пута били изложени притиску да се прикључе новим „етнички чистим“ клубовима. Поред друштвених и културних активности, при друштву се повремено организују курсеви „српскохрватског“ језика. Удружење је један од оснивача „Сајма националности“ (*Feria de las Naciones*), који се једном годишње традиционално одржава у Мар Дел Плати. На овом сајму, удружење има свој штанд, чије опремање повремено помаже и амбасада Републике Србије.

Југословенско удружење „Његош“ (*Sociedad Yugoslava Njegoš*) налази се у Генерал Мадариаги. Из разговора с чланом Василијем Јанковићем (*Basilio Yankovic*) сазнали смо да је друштво основано 1936. године. Чланови друштва углавном су припадници друге или треће генерације исељеника пореклом из Црне Горе. На редовним окупљањима, која често укључују и целе породице, труде се да негују *наше* обичаје, језик и културу, и да то што упечатљивије пренесу својој деци. Приметили смо и да су изузетно добро организовани и веома активни.

Према подацима амбасаде Републике Србије у Буенос Аиресу из 2011. године, Југословенски друштвени и културни центар у Тандилу (*Centro Social y Cultural Yugoslavo de Tandil*) у провинцији Буенос Аирес окупља око 100 чланова српског и црногорског порекла. У овом друштву спорадично делују хор и фолклорна група. Чланови се често састају поводом обележавања *наших* и аргентинских празника, и активно учествују у културном и друштвеном животу града Тандила, иако немају сопствене просторије.

У Берису, званично главном граду имиграната провинције Буенос Аирес, налази се од 1946. године, тренутно подмлађен Југословенски центар (*Centro Yugoslavo*). Ово друштво је веома активно на „сајмовима имиграната“ чији је оснивач.²⁰

У аргентинској провинцији Тако налазе се два друштва у којима се окупљају Аргентинци *нашег* порекла. Југословенско културно и спортско удружење (*Sociedad Yugoslava Cultural y Deportiva*) у Рока Саенс Пењи – основано 29. јула 1956. године – има око 100 чланова, од којих је већина пореклом из садашње Црне Горе, и скоро сви су припадници друге или треће генерације исељеника. Веома су истрајни у одржавању породичних традиција и обичаја који потичу из земаља које су биле у саставу некадашње Југославије. Током дугог низа година имали су организовану наставу матерњег језика, при чему су многи предавачи радили као волонтери. Од учитеља се помињу Миленка Радованчић Боначић, Оскар Остојић, Каталина Миловић и Марта Капитанић. Тренутно је свештеник српске православне цркве „Свети Никола“ из Мађагаја, Бранко Станишић, задужен за

²⁰ Ово друштво поседује на друштвеној мрежи Фејсбук своју страницу, преко које обавештава чланове о својим активностима.

држање часова српског језика. Удружење има у свом власништву једну зграду. Чланови су основали плесну групу „Злато бијело“, 1977. године, на челу са Оскаром Остојићем, с којом су учествовали на традиционалним локалним „Данима народа“ (*Día de la Raza*). Сложност свих потомака бивших југословенских република могла се видети и у протестној шетњи против НАТО бомбардовања 1999. године. Том приликом, скоро 200 исељеника и њихових потомака с натписима и по једном југословенском и аргентинском заставом прошетало је кроз централне градске улице, што је био необичан догађај за овај град од 80.000 становника, ненавикнут на овакво изражавање незадовољства.²¹

У Ла Монтенегрини постоји зграда Југословенског друштва „Дурмитор“, која је у процесу реконструкције. Друштво које је ту основано 1927. године тренутно не ради, иако постоји идеја да се опет организује. Ово место су 1917. године основали исељеници који су дошли из Црне Горе. Потомци тих исељеника су 2012–2013. године организовали реновирање зграде некадашњег друштва, која је у прошлости функционисала и као школа.²² Данас је ова зграда под заштитом државе, као део културног наслеђа провинције Ђако.²³

Важно је напоменути да су припадници *наше* дијаспоре у Републици Аргентини били и у многим друштвима и емигрантским организацијама које данас не постоје. На пример Удружење „Косово“ (*Sociedad Kosovo*) из Енсекаде, радило је од 1911. до 1947. године. Ово удружење је окупљало људе из Црне Горе, Босне, Македоније, Хрватске и Србије. Име „Косово“, како нам је саопштио информатор Недељко (Доминго) Јовановић за време теренског истраживања 2012. године,²⁴ изабрано је јер је било „симбол заједничког националног препознавања кроз историју“. Он се сећа како је његов деда Пижурица Марко, црногорски емигрант који је живео у Док Суду (*Dock Sud*),

²¹ Видети више на: <http://www.lanacion.com.ar/134089-en-el-chaco-los-yugoslavos-criticana-la-otana>

²² Видети више на: <http://www.diarionorte.com/article/96267/inauguran-el-historico-durmitoren-la-montenegrina>

²³ Каталина Миловић, потомкиња једног од оснивача, детаљно пише и о оснивању локалне школе: „Ови људи немирног духа, с одушевљењем гледају како расту њихова деца и осјећају да је вријеме да оснују школу. Имају све што је потребно, само недостају учитељи (...) Коначно, у септембру мјесецу 1930. године, долази први наставник којег дочекују уз велику грају. Господин Томас Ваљехос постаје предмет пажње чланова колоније и њихових породица (...) Учитель их је љубазно примио и трудио се да задобије наклоност ове дјече, с којом му је било тешко да се споразумије. Они су говорили југословенски, а он шпански језик. Мало по мало успостављају комуникацију, они су учили шпански, а учитељ југословенски, док нијесу постигли да се споразумију веома добро (...) Осамдесетих година донијета је Одлука Провинције да се дају називи свим школама у Ђаку, како би се распознавале по имену, а не само по броју. И тако смо, након што је највишим органима из области образовања упућен посебан захтјев, и на основу постигнутих резултата, успјели да Школа бр. 180 добије име „Црногорски колониста“ (*Colono Montenegrino*), у знак истинског признања и поштовања према заслужним творцима тако важног остварења“ (Миловић 2004: 56).

²⁴ Видети више на сајту: <http://www.semanarioserbio.com/?p=2969>.

увек у пратњи гусала певао о фрагментима Косовске битке. Напоменуо је да је већина чланова друштва живела под окупацијом Османског царства, па је Косовска битка била урезана као битан догађај за све њих.

Може се рећи да друштвени живот исељеника није у осетној мери одређен њиховим пореклом и осећајем припадности. Нико од наших испитаника не узима у обзир порекло при одабиру пријатеља, а обично кажу да се друже са „свим Аргентинцима, али у цркви с Црногорцима и Србима – *нашима*“. У већини локалних заједница не постоји отаџбински клуб или удружење, али тамо где постоји нека врста окупљања заснована на пореклу, испитаници посећују све скупове, када су у могућности. Сви информанти сматрају да је важно постојање оваквих институција, ради очувања обичаја и свести о заједничком пореклу. Кажу: „важно је због неговања обичаја“, „битно је да се традиција и обичаји негују при цркви“, „због људи који су дошли и да остану обичаји“, „зато што је то начин да се очувају корени“, „због корена који нас спајају и да би се говорио језик“, „да би се неговао идентитет и да би се дружили“.

Поред домовинских клубова и друштава, у животу исељеника важну улогу игра и Српска православна црква, која се сматрала и данас се сматра једним од значајних носилаца етничког идентитета наших емиграната у Аргентини. Ово потврђује чињеница да већина удружења у својим статутима и плановима наглашава потребу за формирањем Српске православне цркве. О овоме сведоче бројна документа Архива Југославије која се баве *нашим* исељеницима у Аргентини, пре свега извештаји, планови и програми домовинских клубова.²⁵ Положају и значају Српске православне цркве у Аргентини аутори овог текста посветили су посебну пажњу у одвојеној студији.²⁶

Закључак

Долазак исељеника с наших простора у Аргентину, њихов друштвени и културни живот, као и низ веома сложених питања о односу према идентитету и начину његовог обликовања и испољавања, до данас нису довољно истражена. Евидентно је, међутим, да и поред своје малобројности и високог степена асимилованости, *наша* дијаспора у Аргентини и даље показује жељу за одржавањем своје етничке, односно културне, посебности, као и за задовољавањем својих специфичних културних потреба. Дати историјски преглед и осврт на савремену ситуацију указују и на то да су историјске околности, политичка превирања и дипломатска деловања земље, односно

²⁵ О овоме погледати фонд бр. 385 „Посланство Краљевине Југославије у Аргентини – Буенос Аирес“ (1926–1945).

²⁶ Видети: Пантовић, Стефановић-Бановић 2012.

земаља, порекла често имала, а и данас имају, не мали утицај на живот ове заједнице.

Боравећи на терену, у току 2011. и 2012. године, приметили смо да се међу млађим потомцима исељеника све чешће јавља интересовање за историју, културу, традицију, па и за језик предака. Ово потврђује и чињеница да је од 2013. године у просторијама Српске православне цркве у Буенос Аиресу почела с радом радионица српског језика и фолклорна секција, које окупљају све заинтересоване за језик и културу Србије. Информанти с којима смо се сусретали и разговарали на терену, више пута су нам поновили да би за ову и сличне иницијативе свакако била веома корисна подршка у виду организоване помоћи од матичне државе.

На крају, можемо закључити да упркос томе што често не умеју или не желе да прецизно дефинишу свој идентитет на основу порекла, исељеници већином имају осећај заједничке припадности, који се најчешће испољава у виду организовања и окупљања око домовинских клубова и Српске православне цркве, који имају кључну улогу у очувању ове дијаспоре.

Литература

- Antić, L. 1987. *Naše iseljništvo u Južnoj Americi i stvaranje jugoslavenske države 1918*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bojić, D. 2008. Iseljeničko pitanje u okviru Kraljevine SHS 1919–1929. *Istraživanja* 19, 113–128.
- Dahl, V. C. 1974. Yugoslav Immigrant Experiences in Argentina and Chile. *Inter American Economic Affairs* vol. 28, no. 3. USA, PA: Villanova Print.
- Isailović, B. 2000. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Argentini – Buenos Ajres 1928–1945. Istorijska beleška. *Arhiv* 1 (1), 72–84.
- Крејић, П. 2006. Признање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од стране држава Јужне и Централне Америке. *Архив*, 81–89.
- Лукић-Крстановић, М. 1992. *Срби у Канади – живот и симболи идентитета*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Milović, K. 2004. *La Montenegrina*. Podgorica: Cetinje.
- Павловић, М. 1991. *Срби у Чикагу. Проблем етничког идентитета*. Посебна издања Етнографског института САНУ 32. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Пантовић, Б., Стефановић-Бановић, М. 2012. Српска православна црква као део културно-историјског наслеђа наших исељеника у Аргентини. *Очување и заштита културно-историјског наслеђа Србије у иностранству IV*. Зборник радова с научне конференције с међународним учешћем. Институт за међународну политику и привреду у Београду, 205–213.

- Прелић, М. 2008. *Ни овде ни тамо: етнички идентитет Срба у Мађарској на крају XX века*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Слијерчевић, Р. 1917. *Srbi u Americi: beleške o njihovu stanju, radu i nacionalnoj vrednosti*. Ženeva: Štamparija „Ujedinjenja“.
- Sociedad Yugoslava de Socorros Mutuos. 1978. *1878–1978 Centenario sociedad Yugoslava de Socorros Mutuos*. Buenos Aires.
- Стефановић-Бановић, М., Пантовић, Б. 2013. Наша дијаспора у Аргентини. *Гласник Етнографског института САНУ* LXI (1), 119–131.
- Stojović, G., Miljić, M. 2012. *Crnogorci u Južnoj Americi*. Podgorica: Centar za iseljenike Crne Gore.
- Црњић-Пејовић, М. 2007. Исељавање Бокеља до Другог свјетског рата. *Бока, зборник радова из науке, културе и умјетности* 27, 165–201.

Извори с интернета

- Centro Cultural Eslavos Unidos. (2009, јул 27). *Círculo Eslavo*. Посећено 20 маја, 2013: <http://circuloeslavo.blogspot.com.ar/2009/07/centro-cultural-eslavos-unidos-chile.html>
- Diario Norte. (2013, октобар 1). *Inauguran el histórico Durmitor en La Montenegrina*. Посећено: 15. октобра, 2013: Editorial Chaco: <http://www.diarionorte.com/article/96267/inauguran-el-historico-durmitor-en-la-montenegrina>
- Eizaga, A. (1999, април 7). *En el Chaco, los yugoslavos critican a la OTAN*. Посећено 20. маја, 2013: La Nacion: <http://www.lanacion.com.ar/134089-en-el-chaco-los-yugoslavos-critican-a-la-otan>
- Jovanović, M. L. (2008, октобар 15). *SOCIEDAD KOSOVO DE ENSENADA, ARGENTINA*. Посећено 20. маја, 2013: SEMANARIO SERBIO: <http://www.semanarioserbio.com/?p=2969>
- Serbios Unidos. (n.d.). *Sрби у Јужној Америци*. Посећено: 10. јануара, 2013: Serbios Unidos en Latino America: <http://serbiosunidos.com/sr/>
- Министарство спољних послова Републике Србије. (n.d.). *Билатерални односи са страним државама*. Посећено 10 јануара, 2013: Сајт Министарства спољних послова Републике Србије: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php>
- Митрополија црногорско-приморска. (2012, август 16). *Саопштење за јавност поводом реакција на посјету митрополита амфилохија јужној америци*. Посећено 20 маја, 2013: Православна Митрополија црногорско-приморска: <http://www.mitropolija.me/?p=98910>

Milesa Stefanović Banović, Branislav Pantović

HOMELAND CLUBS AND ASSOCIATIONS OF “OUR” EXPATRIATES IN THE ARGENTINE REPUBLIC

Summary

Mass immigration to Argentina from West Balkans started in the early 19th century. Like the other overseas diaspora, immigrants had gathered and founded clubs, mostly based on national or geographical affiliation. Programs and goals of all of these societies were similar: immigrants gathering, protection, mutual help, providing communication with the homeland and preservation of language and cultural identity. According to Republic of Serbia Embassy's data, around 30.000 members of 'our' diaspora live in Argentina today, originating mostly from areas of today's Croatia and Montenegro, and, to a lesser extent, from Serbia and Bosnia and Herzegovina. Some of homeland clubs, founded by first generations of emigrants in late 19th and early 20th century are still active and represent places where 'our' emigrants and their descendants gather. Besides high degree of assimilation, homeland clubs and societies still play significant role in preservation of cultural and ethnic identity of this diaspora. Field research in Argentina has shown that informants grow strong emotional bound to their ethnic origins. Thus, as much as modern life allows them, make efforts to gather at homeland clubs to satisfy specific cultural needs. The research results also point to a series of highly complex open issues regarding identity, its shaping and manifestation. These issues offer a variety of research topics which are not completely covered in available literature.